

KS. JOACHIM GAIDA

Opole

PRZYGOTOWANIE KATECHETYCZNE MŁODZIEŻY DO BIERZMOWANIA

I. STAN FAKTYCZNY

Mimo iż każdorazowe udzielenie sakramentu bierzmowania stanowi wydarzenie w parafii (może bardziej w znaczeniu poruszenia organizacyjnego niż uroczystości parafialnej), trudno mówić o istnieniu u wiernych szerokiego konsensu co do świadomości znaczenia tego sakramentu. Zapewne duży wpływ na to ma fakt, iż w samej teologii nie było jasności i jedności w kwestii istoty oraz znaczenia bierzmowania¹, jego relacji do chrztu św.², konsekwencji pastoralnych, np. w jakim wieku udzielać go kandydatom. Do rozjaśnienia obrazu nie przyczynia się także nazywanie bierzmowania sakramentem dojrzałości chrześcijańskiej z równoczesnym udzielaniem go uczniom V klasy szkoły podstawowej.

Nieodzowną rolę w rozwijaniu świadomości znaczenia sakramentu bierzmowania u wiernych, a także w przygotowaniu kandydatów do jego przyjęcia spełnia katecheza. Mamy tu do czynienia z przygotowaniem do sakramentu, a więc powinna to być katecheza sakramentalna, która ze swej natury posiada swoje specyficzne cechy (liturgia – centrum katechezy, parafia – miejscem katechezy, dydaktyka symboliczna, charakter wtajemniczenia, forma katechumenalna)³. Biorąc pod uwagę aktualną sytuację katechetyczną, spotykamy się z pewnymi problemami. Katecheza „przeszła” do szkoły. W związku z tym dokonała się nie tylko mechaniczna zmiana miejsca katechezy, ale przede wszystkim zmiana w jej istocie. Szkolna katecheza nie jest

---

¹ Por. K. R i c h t e r. *Firmung und Firmpastoral*. W: *Handbuch der Religionspädagogik*. Hrsg. E. Feifel. Bd. 3. Gütersloh 1977 s. 139.

² Por. G. H a n s e m a n n. *Wychowanie religijne*. Warszawa 1988 s. 275 n.

³ Por. D. E m e i s. *Sakramentenkatechese*. Freiburg 1991.

w stanie wypełnić i zrealizować wszystkich zadań i celów stawianych katechezie jako takiej⁴. Do zadań, których wypełnienia środowisko szkolne specjalnie nie ułatwia, należy w miarę całościowe przygotowanie do sakramentów św. rozumiane jako pomoc „w wypracowaniu koniecznych dyspozycji [...] celem godnego przyjęcia sakramentów”⁵.

W nowej sytuacji katechetycznej jesteśmy w stanie docenić bardziej – niż to było dotychczas – znaczenie parafialnej katechezy sakramentalnej, mającej formę katechumenalnego wprowadzenia w sakrament, rozumianej jako konieczne dopełnienie nauki religii w szkole. Coraz bardziej jesteśmy przekonani, „że niezbędne są obydwie formy [katechezy] i dopiero ich wzajemna współpraca przynosi pełne owoce”⁶.

Współpraca nauczających religii w szkole i katechezy sakramentalnej przy parafii powinna być szczególnie widoczna w przypadku przygotowania młodzieży do bierzmowania. W założeniach istnieje tutaj komplementarność, wynikająca już chociażby z faktu, iż obowiązujący program katechizacji pochodzi z czasów katechezy parafialnej, łączącej siłą faktu elementy nauczania szkolnego i katechumenalnego wprowadzania w tajemnicę wiary i Kościoła. Obecnie można bardziej wyraźnie postawić akcenty: w szkole na wiedzę, w parafii na doświadczenie wartości sakramentu bierzmowania w kontekście życia wspólnoty lokalnego Kościoła.

Jeśli popatrzymy na obowiązującą w naszej diecezji wersję II „Programu Katechizacji w zakresie szkoły podstawowej”, to zauważamy, że tematyka katechezy szkolnej w dużej mierze ukierunkowana jest na przekaz wiedzy potrzebnej kandydatom do bierzmowania. W klasie VI omawia się strukturę sakramentalną Kościoła, w klasie VII – tematykę naśladowania Chrystusa w życiu chrześcijańskim, a w klasie VIII – dochodzi do głosu problematyka odpowiedzialności chrześcijańskiej za wiarę, za Kościół, za świat, problematyka zobowiązań wynikających z przyjęcia sakramentów⁷.

Solidnie przeprowadzona katecheza szkolna jest więc w tych klasach potężnym wkładem w dobre przygotowanie tej młodzieży do bierzmowania. Potrzeba jednak dopełnienia przez katechezę parafialną. Zgodnie z założeniami – kandydaci do bierzmowania uczestniczą równolegle w spotkaniach przy parafii. W tym jednak punkcie wielu katechetów, proboszczów czuje się zagubionymi. Nie u wszystkich istnieje jasna świadomość istotnej różnicy

---

⁴ M. M a j e w s k i. *Lekcja religii a katecheza*. W: *Katechizacja w szkole*. Red. M. Majewski. Lublin 1992 s. 59.

⁵ DCG 56.

⁶ M a j e w s k i, jw. s. 62.

⁷ Por. *Szczegółowy program katechizacji w zakresie szkoły podstawowej klas I-VIII (wersja druga)*. Warszawa 1971.

pomiędzy lekcją religii w szkole a tym, co ma odbywać się w parafii. Dlatego zdarza się, iż jest to po prostu druga lekcja, z następnym przewidzianym w programie tematem, z tą jedynie różnicą, że ma to miejsce w salce i jedynie z kandydatami z danej parafii (niekiedy jest to jedna godzina nauki religii w szkole tygodniowo więcej – gdy cała klasa jest z tej samej parafii). Zdarza się, że specyfika przygotowania kandydatów do bierzmowania w parafii sprowadza się do bezpośredniego omówienia i „przećwiczenia” liturgii sakramentu oraz szczegółowego egzaminu ze znajomości katalogu ok. 100-200 definicji i reguł. Na tym koniec.

Jeśli chodzi o problem wymagań znajomości treści tzw. katechizmu bierzmowanych, to należałoby zwrócić uwagę, że składa się on głównie z suchych definicji i podziałów, wyrażanych językiem, którego coraz większa część katechizowanych już nie rozumie. Poza tym błędne wydaje się sokratejskie wyobrażenie o tym, iż jedynie znajomość prawd chrześcijańskich (w wersji definicyjnej) decyduje o dojrzałości chrześcijańskiej, o odpowiedzialności za wiarę, Kościół i świat. Nie chodzi o całkowitą rezygnację z tego rodzaju wymagań, ale o odpowiednią równowagę i o język naszej katechezy, którym pragniemy przecież przybliżyć, a nie oddalić młodym kandydatom do bierzmowania prawdy wiary, jakie mają oni zinternalizować, czyli świadomie uznać za swoje własne. Jako katecheta można bowiem być niewiernym wobec depozytu wiary w dwojaki sposób: przez wybiórcze i niezrozumiałe podawanie prawd wiary.

Należy w tym miejscu podkreślić, że takie, a nie inne podejście katechetów do przygotowania kandydatów do bierzmowania wynika między innymi z tego, iż nie ma jeszcze dobrze opracowanych materiałów pomocniczych, co więcej programu spotkań katechetycznych (paralelnych do lekcji religii w szkole) wprowadzających w tajemnicę sakramentu bierzmowania. Siłą rzeczy muszą oni liczyć tylko na siebie. Zakład Katechetyki i Nauczania Szkolnego przy Diecezjalnym Instytucie Teologiczno-Pastoralnym w Opolu ma zamiar w najbliższej przyszłości takie materiały przygotować.

II. WYMAGANIA DOTYCZĄCE PRZYGOTOWANIA DO BIERZMOWANIA

1. *Z nauczania Magisterium Nauczycielskiego Kościoła*

W dokumentach Vaticanum II mówiących o sakramencie bierzmowania powtarza się najczęściej jego powiązanie z chrztem św. i Eucharystią. Proponuje się takie rozpatrywanie i przygotowanie do bierzmowania, aby „się jasno uwydatnił ścisły związek tego sakramentu z całym wtajemniczeniem

chrześcijańskim”⁸. To wtajemniczenie (inicjacja) związane jest z sakramentami chrztu, bierzmowania i Eucharystii⁹.

Bardzo wyraźnie podkreśla się, że wierni przez sakrament bierzmowania „jeszcze ściślej wiążą się z Kościołem, otrzymują szczególną moc Ducha Świętego i w ten sposób jeszcze mocniej zobowiązani są, jako prawdziwi świadkowie Chrystusowi do szerzenia wiary słowem i uczynkiem oraz do bronienia jej”¹⁰.

Z tej nauki Kościoła wynikają określone akcenty dla pracy katechetycznej. Z pewnością w przygotowaniu do bierzmowania należałoby skoncentrować się na trzech punktach ciężkości: dopełnienie i konsekwencja chrztu, pełne członkostwo kościelne i życie z Ducha Świętego¹¹.

Akcent pierwszy należy położyć na pogłębianiu świadomości bycia ochrzczonym, na konsekwencjach z tego wynikających. Szczególnie obecnie – w świecie coraz bardziej pluralizującym się – odczuwa się potrzebę „podwyższania poprzeczki” dla tych, którzy pragną nazywać siebie chrześcijanami. W tym kontekście proces przygotowania młodzieży do bierzmowania może się stać okazją do wychodzenia z przeciętności w kierunku przyjęcia świadomej postawy stałego dążenia do doskonałości. Przypomina się starochrześcijańska dewiza: „czym jest dusza w ciele, tym są w świecie chrześcijanie”¹². Konieczne tu jest połączenie z pogłębianiem postawy wobec sakramentu pokuty i Eucharystii.

Drugi punkt ciężkości przygotowania do bierzmowania polegać powinien na budzeniu i pogłębianiu świadomości przynależności do Kościoła, na uświadamianiu faktu, iż bierzmowany przyjmuje ciężar odpowiedzialności za Kościół, za jego współczesne oblicze. Stajemy się obecnie świadkami coraz szerszego używania przez środki masowego przekazu, ale także w języku potocznym, pojęcia Kościół w znaczeniu instytucji lub hierarchii. Tu jest możliwość korygowania tego. Nie może to się jednak dokonywać jedynie na zasadzie przekazywanej wiedzy, lecz przede wszystkim na zasadzie doświadczenia rzeczywistości Kościoła w parafii, dekanacie, diecezji. Chodzi tu o doświadczenie (a nie jedynie przyjęcie do wiadomości) czterech funkcji Kościoła: *m a r t y r i a* (wspólnota ewangelizacyjna) – świadectwo słowa i chrześcijańskiego czynu; *l e i t u r g i a* (wspólnota świętująca misterium wiary) – inicjacja młodzieży w liturgię, *d i a k o n i a* (wspólnota, która

⁸ KL 71.

⁹ DM 36.

¹⁰ KK 11.

¹¹ Por. *H a n s e m a n n*, jw. s. 277 n.

¹² *List do Diogneta* VI. Tłum. A. Świderkówna. „W drodze” 1982 nr 105 s. 16.

służy) – umożliwienie młodzieży kontaktu z ludźmi oddanymi pracy charytatywnej, zorganizowanie wspólnych odwiedzin chorych itp., *k o i n o n i a* (wspólnota braci i sióstr) – umożliwienie kontaktu z autentycznymi wspólnotami i ruchami religijnymi. Dopiero po takim doświadczeniu można mówić o odpowiedzialności za cały Kościół powszechny. W przeciwnym wypadku może to pozostać dla młodzieży jakąś odległą, jeśli nie abstrakcyjną, rzeczywistością. Pojęcie Kościoła może jedynie w ten sposób zostać odideologizowane.

Po trzecie, powinno się zaakcentować rzeczywistość życia z Ducha Świętego. Sakrament bierzmowania jest bowiem sakramentem Ducha Świętego. Zdajemy sobie sprawę z tego, że w świadomości coraz bardziej materializującej się naszej młodzieży, trudno mówić o Duchu. Niemniej tu jest okazja do zweryfikowania fałszywych wyobrażeń, zniekształconych pojęć i obrazów wyniesionych z dzieciństwa. Powinno się chyba wyjść od tego, jakie skojarzenia budzi u młodzieży ogólne pojęcie „*duch*” i to wszystko, co z nim związane. Na pewno będzie tu miejsce na poruszenie pewnych obszarów tematycznych, które mogą wydawać się marginalne, ale dla młodzieży ważne i kojarzące się z pojęciem „*duch*”. Dopiero na tej bazie można przybliżyć rzeczywistość „*życia z Ducha*”. Na przykładach zaangażowanych chrześcijan i innych ludzi dobrej woli (z historii i współczesnych, znanych w świecie lub tylko w lokalnym środowisku) można ukazywać, iż zwykli ludzie, mający swoje słabości są zdolni do rzeczy przekraczających ich ludzkie możliwości. Potrzeba tylko jednego – otwartości na działanie Ducha Świętego. W tym kontekście – wartość życia sakramentalnego.

Przy tej okazji, wcale nie na marginesie, należy poruszyć problematykę wszelkiej dewiacji. Przypisywanie Duchowi Świętemu tego, co jest tylko ludzką egzaltacją, oraz co może w tej chwili stać się bardzo ważne – grzech przeciwko Duchowi Świętemu w znaczeniu rozszerzającego się kultu Złego ducha. Część młodych ludzi traktuje to jako zabawę, część bardzo poważnie. Temu problemowi trzeba poświęcić trochę więcej miejsca. Konieczna więc staje się rozmowa o subkulturze, w której rozwija się ruch satanistyczny, o emblematkach i symbolach, mających charakter satanistycznego wyznania wiary, o konsekwencjach wynikających z tego kultu, o „*charyzmatykach*” szatana w przeszłości i obecnie szerzących świadomie zło mocą ponadludzką¹³. Konsekwencja dla kandydatów pragnących przyjąć sakrament bierzmowania: kto w jakimkolwiek stopniu jest związany z ruchem satanistycznym, obnosi się z emblematami tego ruchu, musi absolutnie z tym

---

¹³ Pomocą może służyć: M. Braun - Gałkowska. *Młodzi w ruchu satanistycznym*. Warszawa 1991.

zerwać! W przeciwnym wypadku nie może zostać dopuszczony do bierzmowania. To wymaganie należy postawić bardzo wyraźnie.

Z drugiej strony należy podkreślić, iż katecheza przygotowująca do bierzmowania może być dla niektórych szansą wyrwania się z tego ruchu. Nie wolno wtedy bagatelizować problemu i korzystać z podejścia indywidualnego, wskazywać, że szatan jest silniejszy od człowieka, ale Duch Święty mocniejszy od szatana. Może tu być szansa autentycznie katechumenalnego powrotu do Chrystusa. Ogromną pomocą jest tu sakrament pokuty.

2. Z istoty samego sakramentu

Skoro bierzmowanie bywa często nazywane sakramentem dojrzałości chrześcijańskiej, to do przyjęcia go potrzeba wiary i świadomej woli przyjęcia sakramentu¹⁴.

Wiara jest przecież podstawowym warunkiem przyjęcia każdego sakramentu. Z katechetycznego punktu widzenia – w przypadku bierzmowania – będzie chodziło o wiarę coraz bardziej przemyślaną i świadomą. Nie chodzi więc jedynie o ponowne nauczenie się i zapamiętanie wszystkich prawd wiary, ale o katechumenalne wtajemniczenie w wiarę (może na wzór katechumenalnych stopni wtajemniczenia w ruchu Światło-Życie). To byłoby w tym wypadku zadaniem spotkań kandydatów do bierzmowania przy parafii. G. Hansemann proponuje, aby tę część przygotowania zakończyć uroczystością katechetyczną wobec wspólnoty parafialnej, mającej formę liturgii Słowa, w czasie której kandydaci złożąliby uroczyste wyznanie wiary¹⁵.

Sakrament bierzmowania nie powinien stać się w świadomości samych bierzmowanych masowo udzielanym rytym (cała klasa idzie do bierzmowania), bez głębszego podkreślenia znaczenia świadomej woli przyjęcia go przez poszczególnego kandydata. Aby jednak to miało sens, młodzież musi wcześniej poznać wartość, znaczenie i konsekwencje wynikające z przyjęcia tego sakramentu. O tym była już mowa wyżej. Należałoby w nauczaniu katechetycznym i w warstwie organizacyjnej zaakcentować ten moment świadomej decyzji.

---

¹⁴ H a n s e m a n n, jw. s. 278-280.

¹⁵ Tamże s. 279.

3. Z psychologii i pedagogiki religijnej:

punkt wyjścia – sytuacja egzystencjalna kandydatów

Nie wolno nam zapominać kogo mamy przed sobą. Są to w większości przypadków uczniowie klas VII i VIII. Trzeba wziąć pod uwagę, że jest to wiek trudny, obfitujący w cechy okresu przełomowego w życiu człowieka. Z jednej strony – nie są to już małe dzieci, którym możemy wszystko nakazać, dla których każdy nauczyciel, katecheta, ksiądz jest autorytetem, a z drugiej strony – jeszcze nie dorosłe, dojrzałe osobowości, na których można w pełni polegać. Należy widzieć i wykorzystywać wszystkie cechy charakterystyczne tego wieku, m.in.: kwestionowanie autorytetów, żądanie większej wolności, wątpliwości religijne, radykalizację postaw i przekonań, znaczenie grup rówieśniczych, szukanie „mistrza życia”, częste pytania o sens życia, pokusy przyjmowania postawy wybiórczości itp.

Ten stan rzeczy domaga się podejścia zindywidualizowanego, pracy w grupach, wykorzystywania wielu zaangażowanych w parafii, dekanacie osób (świadectwo), grup i ruchów religijnych. Nie może to więc być katecheza o charakterze czysto szkolnym. Młodzież musi poznać i doświadczyć, że to, co się dzieje w tym procesie przygotowania do bierzmowania, dotyczy jej życia, jest związane z jej problemami, a nie coś, co nie ma z tym życiem nic wspólnego. Formy wykorzystania wspólnoty parafialnej to już temat innego referatu.

W przygotowaniu katechetycznym młodzieży do bierzmowania jest u nas jeszcze wiele do zrobienia. Przede wszystkim chodzi o skoordynowanie katechezy szkolnej z katechezą sakramentalną przy parafii. Obecne sympozjum na pewno przyczyni się do przyspieszenia prac nad opracowywaniem materiałów katechetycznych dotyczących przygotowania do bierzmowania. W tym miejscu mógłbym jedynie zaproponować – jako aneks – zestaw grup tematycznych, które mogą być wykorzystane w spotkaniach przygotowawczych przy parafii (stosując różnorodność form i metod, wykorzystując osoby zaangażowane, grupy i ruchy religijne):

- Jaki jest świat, w którym żyjemy?
- Co to jest duch i Duch? (skojarzenia z tymi pojęciami).
- Duch Boży i duch tego świata.
- Duch Święty przemawiał przez proroków.
- Jezus Chrystus – napełniony Duchem Bożym.
- Kościół – tajemnica obecności Ducha Świętego.
- Dary Ducha Świętego.
- Duch Święty działający pod osłoną znaków.
- Bierzmowanie – umocnienie Duchem Świętym.

- Symbolika: źródło wody żywej, ogień, pieczęć (znamię).
- Duch Boży daje mi wolność.
- Kościół – moja ojczyzna.
- Kościół, to nie tylko papież, biskupi i księża.
- Moja diecezja, dekanat, parafia.
- Ruchy i grupy religijne.
- Moje zadanie w Kościele i świecie.
- Liturgia sakramentu bierzmowania.
- Czy jestem gotowy przyjąć konsekwencje wynikające z sakramentu bierzmowania?

DIE KATECHETISCHE VORBEREITUNG JUNGENDLICHER AUF DIE FIRMUNG

Z u s a m m e n f a s s u n g

Das Programm der Vorbereitung der Jugend auf die Firmung umfaßt - den Richtlinien der Polnischen Bischofskonferenz entsprechend - drei Etappen: die weitere, die nähere und die unmittelbare Vorbereitung. Die erste gehört noch zur familiären Formation, die zweite greift das Kerygma von der Firmung im Rahmen des schulischen Religionsunterrichts auf, und die dritte wird durch die Seelsorgeaktivitäten in der Pfarrgemeinde realisiert, die dem Empfang dieses Sakraments unmittelbar vorausgehen. Um die katechumenale Glaubensinitiation zu vertiefen, muß die Firmvorbereitung stärker auf die aktive Lebenspraxis des Gefirmten in der Pfarrgemeinde ausgerichtet werden, z.B. durch den Dienst an kranken Menschen, die Evangelisationsarbeit in Kleingruppen und die Beteiligung der Gefirmten an den liturgischen Diensten.

Übersetzt von Herbert Ulrich